

Dějiny a víra / Víra a dějiny

Nechceme-li skutečné, živé dějiny redukovat na historii (nebo dokonce na historiografii), musíme se tázat po jejich smyslu. Ten nemůže být „objektivně“ popsán, protože není součástí historie, tj. toho, co může být popsáno a jako popsané objasňováno poukazem na jiné „objektivní skutečnosti“ (které ani nemusí prvotně náležet do historie, ale mohou do ní zasahovat zvenčí, např. jako přírodní katastrofa, nebo jako důsledek nějaké historicky „inherentní“ příčiny, předmětně zjištělné a popsitelné). Pro historika neexistují jedinečné situace ani jedinečné události buď vůbec, nebo jen jako nahodilosti (kontingence). Naproti tomu „víra“ je úzce spjata se smyslem, a to nejen lidských historií, tedy se smyslem dějin, ale se smyslem vůbec, tedy i se smyslem v přírodě nebo se smyslem v předdějinných situacích a společenstvích. Tam všude se vyjevuje smysl buď jako novinka nebo jako napodobování novinek. Napodobování (mimesis) je mocným faktorem, zadržujícím všudy přítomnému upadání a chátrání všech věcí; je proto pochopitelné, že nejen v obecném povědomí, ale také v myšlení vynikajících osobností (zejména starších dob) je „náprava“ spojována s návratem k něčemu původnímu (tak to najdeme třeba u našeho Komenského v jeho pojetí „panorthosie“, tedy „všenápravy“). V tom se ovšem projevoval a dosud projevuje nesmírný vliv řeckého myšlení, zejména pak platonismu. Řekové však vůbec postrádali vnímavost pro dějinnost a dějiny (tady se velice mýlil Patočka, který počátky dějin a dějinnosti připisoval starým Řekům a jejich život v „polis“). Naproti tomu vyostřenou vnímavost pro smysl událostí a zejména pro jejich dějinný význam si vypěstovali staří Izraelci. (V obou případech šlo na počátku vždy o jakousi intelektuální a mravní elitu; příslušné způsoby myšlení pronikaly do širší společnosti relativně pomalu.) Napodobování pravzorů není vlastně vynálezem řeckým, ale v klasické řecké filosofii představuje pozoruhodnou racionalizaci životních i myšlenkových orientací na pravzory, jak se prosadila v mýtech a později v mytologiích (tj. logizacích mýtů). Řecký způsob překonávání mýtů a mytické životní orientace byl pozitivně založen na pojmových konstrukcích, a negativně na odbourávání narativity. Tento způsob se ukázal jako velmi efektivní, ale byl od počátku spojen s těžkými vadami a omyly, které nás zatěžují dodnes. Staří Židé překonávali (ve svých vrcholných myslitelích, tj. prorocích) mýtus jinak: narativity využívali jako užitečného prostředku, ale naracím dávali jiný význam a smysl. Nešlo jim ani o přesnou nápodobu převzatých mýtů, ani o přesné líčení nějakých dějů, aby bylo možno se k nim vždy znovu vracet a opakovat je, ale o poukaz k něčemu jako orientaci v nich, soustředěnou mimo ně a za ně, k něčemu novému, co se ještě nestalo, ale co přichází z budoucnosti a stát se má.

(Písek, 061119-1.)